

TÜRKİYE DOĞUM ARTIŞI POLİTİKA MODELİ ÖNERİSİ

KAPGEM Serisi - 2

YAZARLAR

Doç. Dr. H. İrem KALAYCI KIRLIOĞLU
Doç. Dr. Mehmet KIRLIOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Veysi BAYDAR
Arş. Gör. Gizem Nur SAĞLIK TUĞRUL
Doç. Dr. Bora BALUN
Arş. Gör. Mustafa Emin AKÇİN
Arş. Gör. Emel BEDİR

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK
Prof. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
KAMU POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ KOORDİNATÖRLÜĞÜ

TÜRKİYE DOĞUM ARTIŞI POLİTİKA MODELİ ÖNERİSİ

YAZARLAR

Doç. Dr. H. İrem KALAYCI KIRLIOĞLU, Doç. Dr. Mehmet KIRLIOĞLU,
Dr. Öğr. Üyesi Veysi BAYDAR, Arş. Gör. Gizem Nur SAĞLIK TUĞRUL,
Doç. Dr. Bora BALUN, Arş. Gör. Mustafa Emin AKÇİN, Arş. Gör. Emel BEDİR

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK
Prof. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU

TASARIM

Yaşar YURTTEPE

İrtibat

Karabük Üniversitesi
www.karabuk.edu.tr – https://unika.edu.tr
Karabük Üniversitesi Merkez Kampüsü
444 0 478

Bu eserin; yayın, satış ve kopyalama hakları Karabük Üniversitesine aittir.
Karabük Üniversitesi Yayınevi

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
KAMU POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ KOORDİNATÖRLÜĞÜ

YAZARLAR

H. İrem KALAYCI KIRLIOĞLU	ORCID: 0000-0002-8352-8868
Mehmet KIRLIOĞLU	ORCID: 0000-0003-0130-0841
Veysi BAYDAR	ORCID: 0000-0002-1434-079X
Gizem Nur SAĞLIK TUĞRUL	ORCID: 0000-0002-6296-6471
Bora BALUN	ORCID: 0000-0002-4933-2271
Mustafa Emin AKÇİN	ORCID: 0000-0002-7750-3138
Emel BEDİR	ORCID: 0000-0001-8138-7136

EDİTÖRLER

Fatih KIRIŞIK	ORCID: 0000-0002-9663-7502
Ersin MÜEZZİNOĞLU	ORCID: 0000-0001-7095-7869

KÜTÜPHANE KARTI

Türkiye Doğum Artışı Politika Modeli Önerisi

KALAYCI KIRLIOĞLU, Huriye İrem – KIRLIOĞLU, Mehmet – BAYDAR Veysi –SAĞLIK TUĞRUL,
Gizem Nur – BORA, Balun – AKÇİN, Mustafa Emin – BEDİR, Emel
29 sayfa, Kaynakça var, Dizin yok.

Her hakkı saklıdır.

Yayıncının izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir.

Eserde yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlara aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

GİRİŞ

Türkiye’de Genel Durum

DOĞUM ARTIŞI POLİTİKALARI: KÜRESEL POLİTİKALAR VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Finansal Teşvikleri İçeren Politikalar

İş-Yaşam Dengesini İçeren Politikalar

Kültürel Normlara Odaklanan Politikalar

Türkiye’de Doğum Artışı Politikaları

SONUÇ VE ÖNERİLER

Genel Öneriler

Evlilik Öncesi, Esnası ve Sonrasına İlişkin Öneriler

Kapsayıcı Aile Desteğine İlişkin Öneriler

Kuşaklar Arası Dayanılmaya İlişkin Öneriler

Eğitime İlişkin Öneriler

KAYNAKÇA

ÖN SÖZ

21. yüzyılın başlarından itibaren küresel demografik yapıdaki hızlı değişim, kamu politikalarının yönünü belirleyen en temel etkenlerden biri haline gelmiştir. Özellikle doğurganlık oranlarındaki azalma ve nüfusun yaşlanması, ülkeleri sosyal refah sistemlerinden ekonomik sürdürülebilirlik stratejilerine kadar birçok alanı yeniden düşünmeye zorlamaktadır. Türkiye de bu dönüşümden muaf değildir. Azalan doğum oranları, genç nüfus oranındaki düşüş ve artan yaşlı nüfus, ülkemizin demografik yapısında dikkat çekici bir değişimi ortaya koymaktadır.

Bu kitap, Türkiye'nin mevcut demografik eğilimlerine uygun olarak doğum artışını teşvik edecek bütüncül ve sürdürülebilir kamu politikalarının geliştirilmesine katkı sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Hem küresel düzeyde uygulanan başarılı örnekler hem de Türkiye'nin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı dikkate alınarak kapsamlı bir politika öneri seti ortaya konulmuştur. Finansal teşviklerden kültürel normlara, iş-yaşam dengesi politikalarından kuşaklar arası dayanışmaya kadar uzanan bu öneriler, yalnızca sayısal artışa değil; aynı zamanda nitelikli, güçlü ve sağlıklı aile yapısının desteklenmesine de odaklanmaktadır.

Bu çalışmada yer alan politika model önerilerinin, karar alıcılar, uygulayıcılar ve akademik çevreler için yol gösterici bir kaynak niteliğinde olmasını temenni ediyoruz. Çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen tüm araştırmacılar olarak bu eserin ülkemizin gelecek kuşakları için hayırlı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK

Karabük Üniversitesi Rektörü

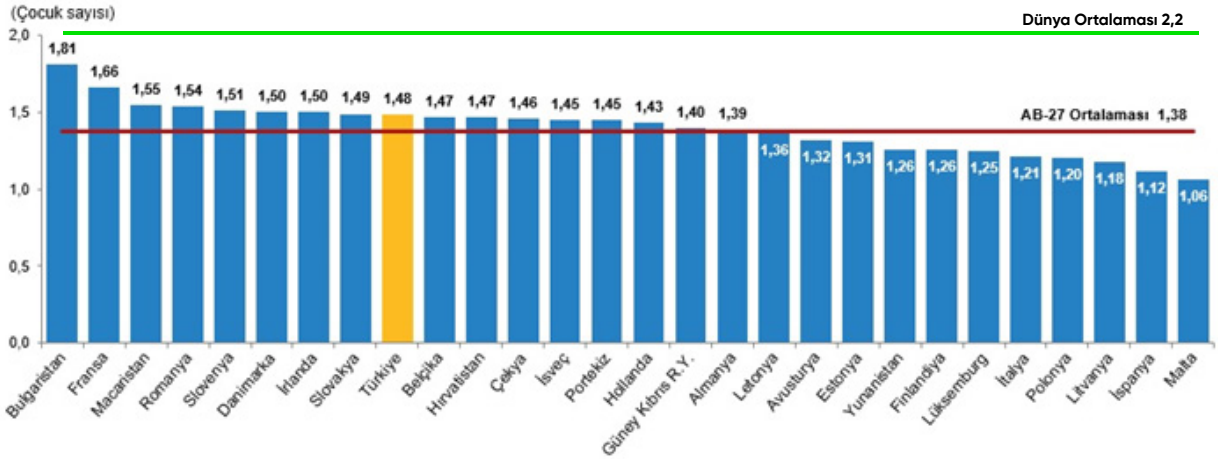
KAPGEM Koordinatörü

GİRİŞ

Küresel demografik dinamikler, 21. yüzyılın en kritik tartışma konularından biri haline gelmiştir. 2020 ile 2050 yılları arasında dünya nüfusunun artmaya devam edeceği öngörülse de bu büyüme hızının giderek yavaşlayacağı bilinmektedir (Birleşmiş Milletler, 2019). Özellikle gelişmiş ülkelerde doğurganlık oranlarının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin uzaması, toplumsal ve ekonomik sistemleri köklü bir değişime sürüklemektedir (Altun, 2021; Gu, vd., 2021). Nüfusun yaşlanması, ülkelerin kendini yenileme kapasitesini sınırlamakla birlikte gelecekte demografik dengenin nasıl şekilleneceği konusunda kritik soruları beraberinde getirmektedir (Uyanık, 2017). Demografik dönüşümler özellikle sosyal politika, ekonomik sürdürülebilirlik, nüfus ve toplumsal yapı açısından derin etkiler yaratarak küresel ölçekte çözüm gerektiren önemli bir mesele haline gelmektedir.

Demografik araştırmalar, yaşlı nüfus oranının

hızla arttığı ve genç nüfusun azaldığı bir dünya düzenine doğru ilerlediğimizi göstermektedir (Blencowe vd., 2012; Bulatao ve Bongaarts, 2000; Can, 2023). Sağlık hizmetlerindeki iyileşmeler ve tıbbi gelişmeler yaşam süresini artırırken; aile planlaması, iş gücüne katılım oranlarının yükselmesi ve doğum oranlarındaki düşüş, demografik bir geçiş sürecine işaret etmektedir (Snopkowski ve Kaplan, 2018). Nitekim bu demografik dönüşüm, Avrupa ülkelerinin nüfus istatistiklerinde de belirgin şekilde gözlemlenmektedir. Doğurganlık oranı, bir kadının doğurgan olduğu dönem olan 15-49 yaş grubunda doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade etmektedir. Örneğin, 2021 yılında Doğu Avrupa ülkelerinde toplam doğurganlık oranı 1,38 iken bu oranın 2100 yılına kadar 1,19'a düşmesi beklenmektedir (Chadwick, 2024). Nüfusun kendini yenileyebilmesi için gerekli olan doğurganlık oranının 2,1 olduğu düşünülürse mevcut veriler bunun gerisinde kaldığını göstermektedir.

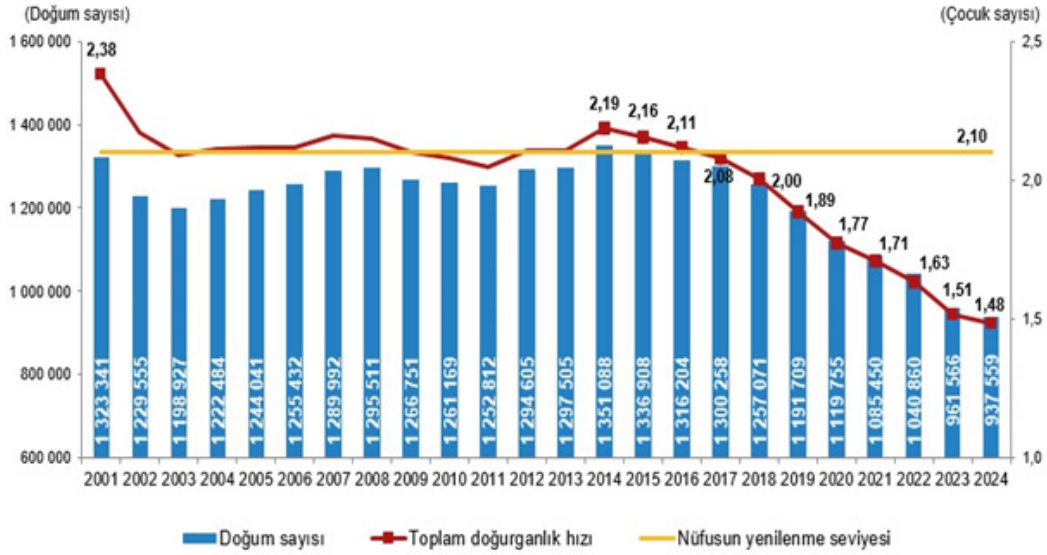
Şekil 1: Türkiye (2024) ve AB Ülkelerinde (2023) Toplam Doğurganlık Hızı (TÜİK, 2025d)

Şekilde yer alan grafikte dikkat çeken önemli demografik eğilimler bulunmaktadır. Örneğin, 1,66 doğurganlık oranıyla Fransa, Avrupa'da en yüksek doğurganlık oranına sahip ülkeler arasındadır. Bu durum, Fransa'nın uzun süredir uygulamış olduğu aile politikaları, çocuk teşvikleri ve iş-yaşam yaşam dengesinin doğurganlık oranlarını artırmada etkili olduğunu göstermektedir (Letablier, 2008). Öte yandan 1,06 oranıyla en düşük doğurganlık oranına sahip ülke Malta'dır. Bu veri, Malta'da nüfusun azalması ve yaşlanma sürecinin hızlanması açısından kritik bir gösterge niteliğindedir. Doğu Avrupa ülkelerinden Romanya'nın (1,54) doğurganlık oranı AB ortalamasının üzerinde olsa da bu ülkelerde de doğurganlık oranlarının düşüş eğiliminde olduğu bilinmektedir (Zivic, 2023; Birleşmiş Milletler, 2019). Avrupa Birliği ortalaması ise 1,38 doğurganlık oranı (TÜİK, 2025d) ile nüfusun kendini yenileyebilmesi için gerekli olan 2,1 seviyesinin oldukça altındadır (Köksel, 2016; Chadwick, 2024). Veriler, Avrupa ülkelerinin yaşlanan nüfus yapısına sahip olduğunu ve

uzun vadede iş gücü sıkıntısı gibi sorunlarla karşılaşabileceklerini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de Genel Durum

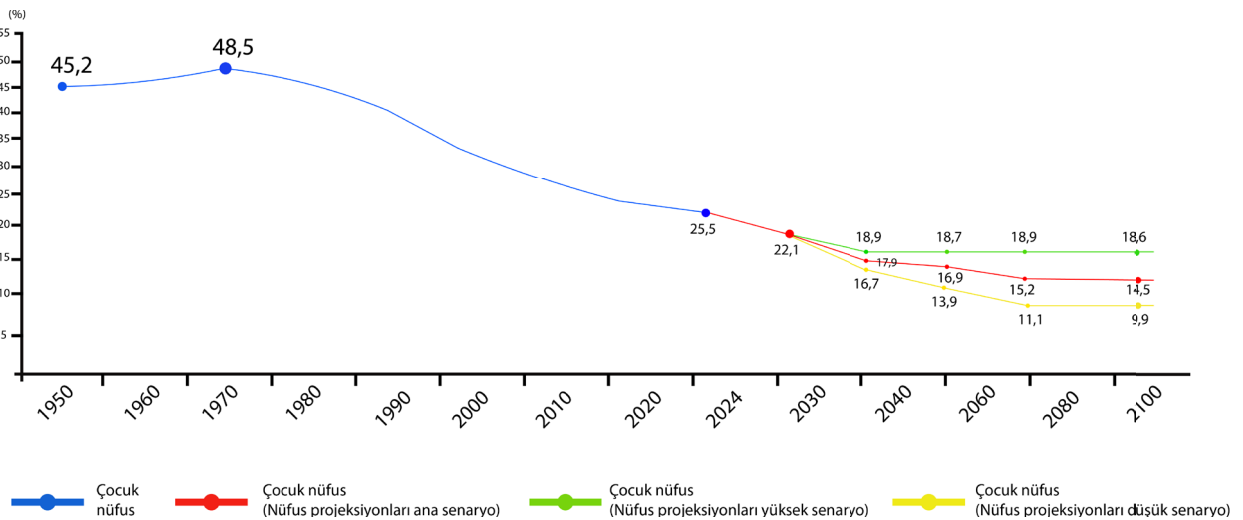
Nüfusun yaşlanması ve doğum oranlarındaki düşüş yalnızca gelişmiş ülkelerin değil, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin de karşı karşıya olduğu bir sorundur. Türkiye'de yaşlanan nüfus yapısına etki eden temel faktörler arasında; doğurganlık ve ölüm oranlarındaki azalma, beklenen yaşam süresinin artışı, kadının iş gücüne katılımı, sağlık alanındaki gelişmeler ve yaşam standardının yükselmesi yer almaktadır (Keskin ve Koçak, 2023). TÜİK (2025d) verilerine göre, Türkiye'nin doğurganlık oranı 1,48 ile AB-27 ortalamasının (1,38) üstünde, dünya ortalamasının (2,2) altında yer almaktadır. Türkiye'nin 2001 ve 2024 yılları arasındaki doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızı verileri Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 2: Doğum Sayısı ve Toplam Doğurganlık Hızı, 2001-2024 (TÜİK, 2025d)

Şekilde yer alan grafiğe göre Türkiye’de 2001 yılında 2,38 olan toplam doğurganlık hızı, 2024 yılında 1,48’e düşmüştür. Bu durum, nüfusun kendini yenileyebilmesi için gerekli olan 2,1 seviyesinin altına düştüğüne ve nüfus artış hızının yavaşladığına işaret etmektedir. Ayrıca, doğum sayısının 2001 yılında yaklaşık 1,3 milyon iken 2024 yılında 1 milyonun altına düşmesi, doğurganlık eğilimlerinde belirgin bir değişiklik

yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu düşüş, uzun vadede yaşlanma (Can ve Avcı, 2021), iş gücü açığının artması (Can, 2023) ve ekonomik büyüme potansiyelinin azalması (Kuloğlu vd., 2022) gibi riskleri beraberinde getirmektedir. Doğum sayısı ve doğurganlık hızının doğrudan etkilediği Türkiye’de çocuk nüfus oranındaki dramatik düşüş Şekil 3’te gözler önüne serilmektedir.

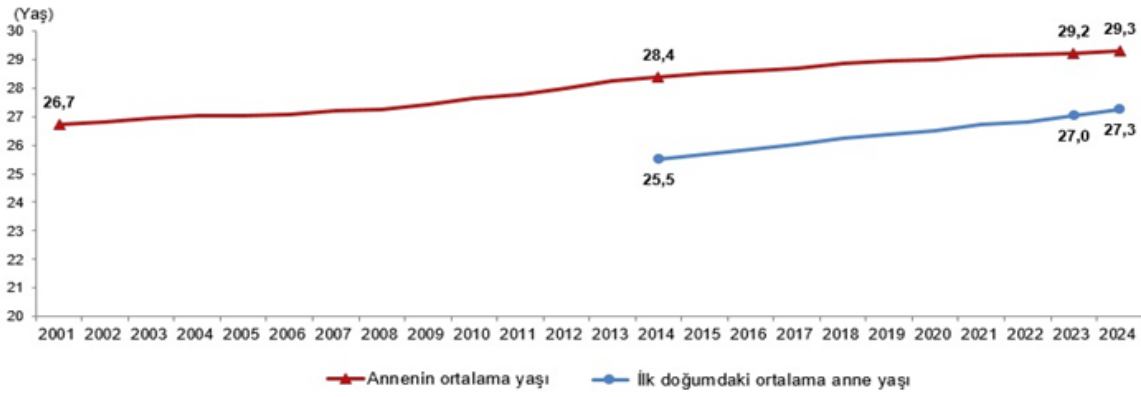

Şekil 3: İstatistiklerle Türkiye’de Çocuk Oranı, 2024 (TÜİK, 2025b)

Türkiye’de 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfus oranının 1970’lerden itibaren hızla düştüğü, 2024 yılı itibari ile yüzde 25,5’e gerilediği belirtilmekte, yapılan projeksiyon çalışmasında 2040 gibi yakın gelecekte bu oranının %17,9’a düşeceği tahmin edilmektedir. İyimser senaryoya göre bu oranın %18,9’a; kötümser senaryoya göre ise bu oranın %16,7’ye düşebileceği ifade edilmektedir.

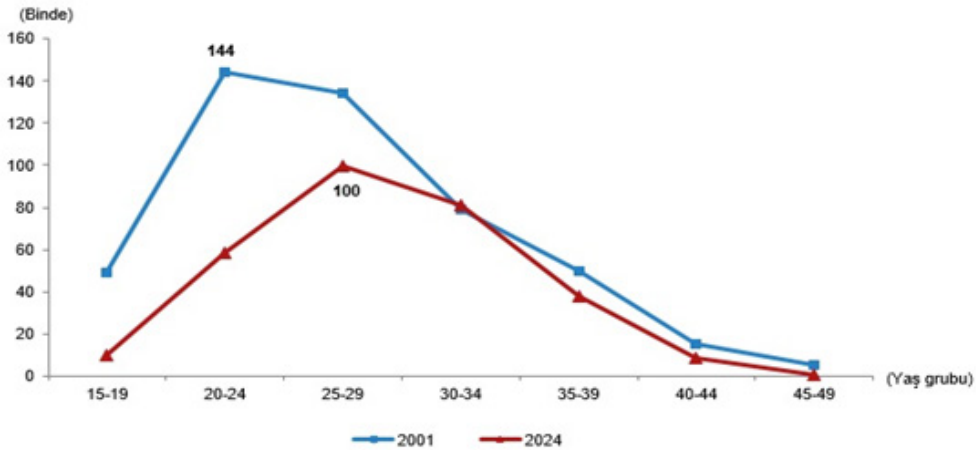
Türkiye’nin 2019 yılından itibaren toplam doğum hızı, ilk defa yenilenme düzeyinin altında

kalmıştır (Gökburun, 2020; TÜİK, 2024a). Nüfus yapısındaki bu değişim, yenilenme düzeyinin korunabilmesi için her bireyin bir sonraki nesli oluşturması gerektiği gerçeğini de gözler önüne sermektedir. Bu noktada, ikinci ve üçüncü çocuğun doğumunu doğrudan etkileyen doğum yapan annelerin yaş ortalaması ile ilk doğumun gerçekleştiği yaşın yıllara göre artıyor olması, nüfusun yenilenme hızı için gerekli doğum oranının 2,1 seviyesinin altında kalmasına neden olabileceği belirtilebilir.

Şekil 4: Doğum Yapan Annelerin Yaş Ortalaması, 2001-2024 (TÜİK, 2025d)

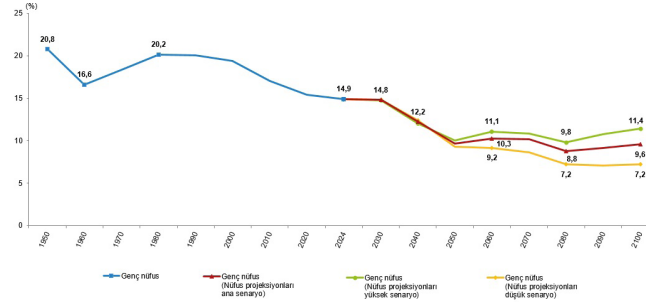
Doğumlarını 2001 yılında gerçekleştiren annelerin ortalama yaşı 26,7 iken 2024 yılında bu yaş 29,3’e yükselmiş; ilk doğumunu 2024 yılında gerçekleştiren annelerin ortalama yaşı ise 27,3 olmuştur.

Şekil 5: Yaş Grubuna Göre Doğurganlık Hızı, 2001-2024 (TÜİK, 2025d)

Yaş grubuna göre doğurganlık hızı incelendiğinde, 2001 yılında en yüksek doğurganlık hızının binde 144 ile 20-24 yaş grubunda, 2024 yılında binde 100 ile 25-29 yaş grubunda olduğu görülmektedir. İlgili veriler doğumların, yıllar geçtikçe kadının daha ileri

yaşlarında gerçekleştiğini göstermektedir. Bu noktada, Türkiye’de genç nüfus oranının yıllara göre değişimine bakılması önem arz etmektedir. Aşağıda, 1950 ile 2100 yılları arasında toplam nüfus içinde yer alacak genç nüfus oranı sunulmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6: Genç Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı, 1950-2100 (TÜİK, 2025e)

Türkiye’deki genç nüfus oranının 1935 yılında %15,1 olduğu akılda tutularak (TÜİK, 2024b) şekil incelendiğinde, Türkiye’deki genç nüfus oranı; 1950’lerde zirveye ulaşarak %20,8’e kadar yükselmiş, ardından belirgin bir azalma eğilimine girmiştir. Bu gelişme, Tamirisa ve Faruquee (2006) tarafından yapılan 1950-2050 yılları arasındaki nüfus projeksiyonlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. 2013’te %16,6 seviyesine gerileyen genç nüfus oranı, 2020’li yıllarda daha da düşerek 2023’te %15,1’e, 2024’te ise 14,9’a inmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre, genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranının 2040 yılında %12,2’ye; 2080 yılında 8,8’e kadar düşmesi beklenmektedir. Türkiye’deki genç nüfus oranındaki yaşanan azalma, yalnızca doğum sayısının ve doğurganlık hızının düşmesiyle değil; aynı zamanda kentleşme, ekonomik koşullar, eğitim ve kariyerin öncelik kazanması gibi sosyoekonomik faktörler ile kadınların iş gücüne katılımının artması gibi yapısal dönüşümlerle de şekillenmektedir (Köse, 2024). Genç nüfusa dair bu projeksiyonlar, ekonomik büyümenin yavaşlaması, sosyal sigortalar ve emeklilik sistemine yönelik

potansiyel riskler gibi ciddi endişeleri de gündeme getirmektedir (Lee ve Mason, 2010). Örneğin, teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği bir çağda azalan genç nüfus, girişimcilik, yenilikçilik ve yaratıcı fikir üretimi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Diğer bir taraftan çalışma çağındaki nüfusun, artan yaşlı nüfusun desteklenmesi için daha geç emekli olması ve daha yüksek vergi yükümlülükleri altına girmesi ihtimali de bulunmaktadır. 2023 yılı itibarıyla, Türkiye’deki 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus son beş yılda %20,7 artarak 9.112.298 olmuş, toplam nüfus içindeki oranı %10,6’ya çıkmış ve bu oranın 2050 yılında %20’nin üzerine çıkması beklenmektedir. Türkiye’deki yaşlı nüfus oranı Avrupa Birliği’nin sahip olduğu yaşlı nüfus ortalamasının altında olmasına rağmen dünya ortalamasının (10,2) üstündedir (TÜİK, 2025c). Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10’u aşması, nüfusun giderek yaşlandığının belirgin bir göstergesidir. Şekil 7, Türkiye’nin 2035-2100 yılları arasındaki demografik projeksiyonları çerçevesinde, farklı senaryolar altında yaş gruplarının nüfus içindeki oranlarını ve ortalama yaşın değişim sürecini sunmaktadır.

Yıl	Senaryolar	Ortanca yaş	Toplam nüfus içindeki oranı (%)		
			0-14 yaş	15-64 yaş	65+ yaş
2035	Ana	39,3	15,4	69,2	15,4
	Düşük	39,6	14,8	69,7	15,5
	Yüksek	39,1	16,0	68,8	15,2
2050	Ana	44,8	15,1	61,9	23,1
	Düşük	46,1	12,9	63,2	24,0
	Yüksek	43,7	16,6	61,2	22,2
2075	Ana	51,5	12,4	55,9	31,7
	Düşük	56,1	9,2	55,0	35,8
	Yüksek	47,4	15,3	55,9	28,9
2100	Ana	52,2	11,8	54,6	33,6
	Düşük	59,7	7,9	49,3	42,8
	Yüksek	46,5	15,3	56,5	28,2

Şekil 7: Farklı Senaryolara Göre Ortanca Yaş ve Geniş Yaş Gruplarının Toplam Nüfus İçindeki Oranı 2035-2100 (TÜİK 2024c)

Bu veriler ışığında, Türkiye’de ortanca yaşı şu an 34 olduğu (TÜİK, 2024c), ancak bu oranın ana senaryoya göre 2050 yılında 44,8’e; 2075 yılında 51,5’e ve 2100 yılında ise 52,2’ye ulaşmasının öngörüldüğü söylenebilir. TÜİK’in 2035-2100 yıllarını içeren nüfus projeksiyonlarında Türkiye nüfusunun 2050’li yılların ortalarında 94 milyon civarında olacağı; ancak 2100 yılında ana senaryoya göre nüfusun 77 milyon altına düşeceği, kötümser senaryoya göre ise nüfusun 55 milyon altına düşeceği öngörülmektedir (TÜİK, 2024c). Bu senaryolar, küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye’deki yaşlanan nüfusun da giderek daha önemli bir demografik gerçeklik haline geldiğini ortaya koymaktadır. Türkiye’de nüfusun yaş ve cinsiyet yapısındaki değişimlerin devam etmesi beklenmekle birlikte bağımlı nüfus toplamının, çalışma çağı nüfusunun yarısından az olduğu döneme işaret eden demografik fırsat penceresinin (Can, 2022) kapanmaya yaklaşacağı öngörülmektedir. Çocuk nüfusunun toplam nüfus içindeki oranının %30’un altına

düşmesi ve yaşlı nüfus oranının %15’in altına inmesiyle tanımlanan demografik fırsat penceresinin kapanması, Türkiye’nin geleceği için kritik bir dönemeçtir. Bu bağlamda, nüfus projeksiyonlarına göre demografik fırsat penceresinin 2030’lu yılların ortalarına doğru kapanacağı söylenebilir (TÜİK, 2024c). 2025-2035 yılları arasında Türkiye’nin demografik fırsat penceresini kaybetmesi iş gücü piyasasında daralmaya ve ekonomik büyüme hızında yavaşlamaya neden olacaktır. Ek olarak bu durum ülkenin sosyal güvenlik sisteminde kritik yükler oluşturacak; ekonomik krizler, yüksek enflasyon, işsizlik oranları ve artan konut fiyatları gibi faktörlerin etkisiyle gençlerin evlenme ve çocuk sahibi olma kararlarını ertelemesine neden olarak doğum oranlarını daha da düşürebilecektir. Nitekim Türkiye’de 15 yaş ve üstü 67,7 milyon kişinin 41,1 milyonu evli olup 19,5 milyonu hiç evlenmemiş bekarlardan oluşmaktadır (TÜİK, 2025a).

Toplam doğurganlık hızındaki düşüş ve ülkelerdeki genç nüfus oranlarındaki azalma ile artan yaşlı nüfusun; demografik, ekonomik, sosyolojik ve politik yansımalarının çok boyutlu bir şekilde ortaya çıkacağı söylenebilir. Düşük doğurganlık oranlarına sahip ülkeler nüfus azalması, kırsal alanların terk edilmesi ve şehirleşmenin hızlanması gibi ciddi sorunlarla karşı karşıyadır (Lutz vd., 2006; van Wijk ve Billari, 2024). Bu ülkelerde, sosyal bağların zayıflaması ve yaşlanan nüfusa yönelik sosyal izolasyon riskinin artması muhtemeldir (Bongaarts ve Casterline 2018; Bongaarts ve Hodgson, 2022) Bu dinamikler iş gücü arzında azalma, sağlık hizmetlerine yönelik taleplerde artış ve ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerle kendini göstermektedir (Lee ve Mason, 2017). Doğurganlık hızındaki düşüş yalnızca bireysel tercihlerle değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma, toplumsal değerler ve devlet politikalarıyla da doğrudan ilişkilidir. Örneğin Pailhé ve diğerleri (2019) ile Sobotka ve diğerleri (2011) tarafından

yapılan bir çalışmada; kadınların iş gücüne katılımının artması, çocuk bakım hizmetlerinin yetersizliği ve yaşam maliyetlerindeki yükselişin doğurganlık oranlarını düşürdüğü vurgulanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bile doğum oranlarının düşmesinin eğitim seviyesinin yükselmesi, sağlık hizmetlerine erişimin artması, kentleşme ve ekonomik baskılar gibi etmenlerle ilişkili olduğu görülmektedir (Bongaarts ve Casterline, 2018; Bongaarts ve Hodgson, 2022). Bu durum, ülkelerin yaşlanan nüfusa uygun politikalar geliştirmelerinin yanı sıra, ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmak için genç nüfusu destekleyen yenilikçi ve çok boyutlu sosyal politikaların uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Mevcut demografik veriler ve projeksiyonlar, sonraki bölümde ele alınacak doğum artışı (pronatalist) politikaların giderek daha önemli bir strateji haline geleceğine işaret etmektedir.

DOĞUM ARTIŞI POLİTİKALARI: KÜRESEL POLİTİKALAR VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

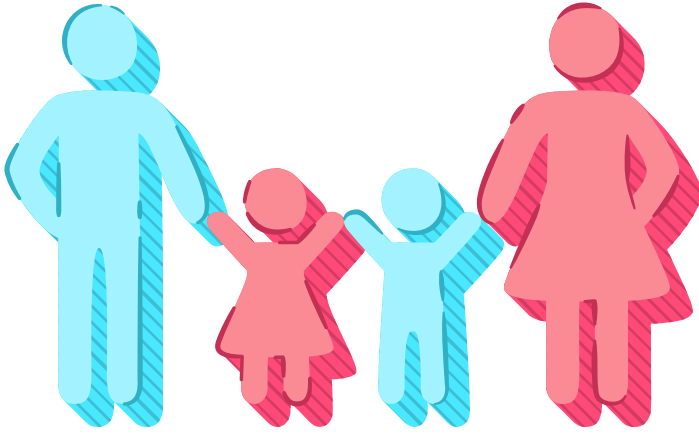
Toplumsal normlara genellikle gizlice yerleşmiş olan doğum artışı politikaları, çocuk doğurmayı ve aile genişlemesini teşvik eden bir inanç sistemi veya politika çerçevesini ifade eder (Livi-Bacci, 2017). Tarihsel olarak demografik endişelere bir yanıt olarak ortaya çıkmış olsa da doğum artışı politikaları, nüfus politikalarını ve üremeye yönelik kültürel tutumları şekillendirmede önemli bir güç olarak kabul edilmektedir (Bajaj ve Stade, 2023).

Doğum artışı politikalarının belirli dönemlerde, farklı ülkelerde farklı amaçlarla benimsenmiş olduğu söylenebilir. İşgücü, ekonomik güç veya askeri güç elde etme amacıyla nüfus artışını teşvik eden bu politikalar, çeşitli otoriteler tarafından tercih edilebilmektedir.

Doğum artışı politikalarının 20. yüzyılda, nüfusun azalmasını engellemek amacıyla II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinde belirginleştiği vurgulanmaktadır (Teitelbaum, 2013). Politika uygulayıcıları, azalan doğum oranları ve yaşlanan nüfusu ele almak için doğum artışı politikalarına önem vermektedir. Bu politikalar arasında doğum, çocuk ve aileye yönelik mali teşvikler ve vergi indirimleri (Gauthier, 2007; Glass ve Fodor, 2022), kamusal sağlık ve eğitim hizmetleri, uzatılmış ebeveyn izinleri (Gauthier, 2007), kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları (Rakhimova-Sommers, 2014) ile aile ve kültürel değerleri teşvik eden kampanyalar (Lero, 2023) gibi farklı uygulamalar yer almaktadır.

Finansal Teşvikleri İçeren Politikalar

Farklı ülkeler, doğum artışı politikalar kapsamında akla ilk gelen politika biçimi olan finansal teşvikler ile ilgili çeşitli politikalar üretmiş ve uygulamıştır. Buradan hareketle ekonominin, doğum oranlarının azalmasında başat bir faktör olduğu ve en yaygın doğum artışı politikaları arasında ailelere finansal destek sağlanmasının yer aldığı söylenebilir. Örneğin Fransa, vatandaşlarına cömert aile yardımları ile

vergi avantajları sunmuş ve bu uygulamalar, Fransa'nın Avrupa'daki en yüksek doğurganlık oranına sahip olmasına katkıda bulunmuştur (Letablier, 2008). Macaristan genç çiftler için faizsiz krediler, büyük aileler için borç affı, konut kredileri, geniş aileler için araba satın alma destekleri ile dört veya daha fazla çocuğu olan anneler için yaşam boyu gelir vergisi muafiyetleri gibi önemli finansal destekler sunmuştur (Frejka ve Gietel-Basten, 2016; Sági ve Lentner, 2018). Japonya ise 2023 yılında doğum oranlarını artırmak adına çocuklarla ilgili programlara yapılan harcamaları iki katına çıkaracağını ilan ederek finansal desteği artıracığını duyurmuştur (Zivic, 2023). Benzer şekilde, Fransa da aileleri desteklemek amacıyla ekonomik temelli bir aile yardımı sistemi ve vergi avantajları sağlamaktadır (Gauthier, 2007). Bulgaristan'da ebeveynlere, doğum sonrası ilk 12 ay boyunca maaşlarının %90'ı kadar, ikinci 12 ay boyunca ise tam asgari ücret tutarında ödeme yapılmaktadır. Güney Kore, nakit ödemelerle desteklediği doğum artışı politikasıyla dikkat çekmekte olup bu uygulama sayesinde ülkede her bir aile, yeni doğan çocuğu için aylık 745 dolarlık nakdi yardım almaktadır (Zivic, 2023). Bazı ülkelerde ise doğum artışı politikaları konut yardımlarını içermektedir. Örneğin, Rusya'daki "Annelik Sermayesi" programı, ikinci çocuğun doğumundan sonra ailelere konut, eğitim veya emeklilik birikimlerine yönelik mali destekler sunan kapsamlı bir paket olarak uygulanmaktadır (Frejka ve Gietel-Basten, 2016).

İş-Yaşam Dengesini İçeren Politikalar

Erişilebilir ve uygun fiyatlı çocuk bakımı, yüksek doğum oranlarını teşvik etmede kritik öneme sahip bir diğer konudur. İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde, büyük ölçüde desteklenen çocuk bakımı sistemleri, ebeveynlerin iş ve aile hayatlarını etkili bir şekilde dengelemelerini sağlamaktadır. Bu politikalar, yalnızca istihdamda olan anneleri desteklemekle kalmayıp iki ebeveynin de çocuk yetiştirmeye katkıda bulunmasını kolaylaştırmaktadır (Andersson, 2004). Çalışma yaşamını odağına alan doğum artışı politikaları dünya genelinde kullanılmaktadır. Çoğunlukla ebeveyn izni veya doğum izni olarak bilinen bu politikalar, çocuk sahibi olmayı teşvik etmek için faydalanılan diğer araçlar arasında sayılmaktadır. Örneğin İsveç, ebeveynlerin, çocuk başına 480 güne kadar olan ücretli izni paylaşmalarına izin

vererek iznin eşit şekilde paylaşılması için ek mali katkılar sağlayan ebeveyn izni uygulamaktadır (Letherby, 2002; Stråle, 2024). İsveç'te ebeveyn izni ve çocuk bakım hizmetlerinin geliştirilmesi doğum artışının sağlanmasında etkili faktörler arasında yer almaktadır (Thevenon ve Gauthier, 2011). İş-yaşam dengesini hedeflemeyen politikalar, her iki ebeveynin de çalışmak isteyebileceği ailelerin ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve doğum artışını sağlamada yeterli olmamaktadır (Fauser vd., 2024; Nelson ve Giger, 2019). Örneğin, Macaristan'daki vergi indirimleri ve konut sübvansiyonları gibi mali teşvikler, doğum oranlarını önemli ölçüde artırmak için yeterli olmamıştır (Glass ve Fodor, 2022; Sági ve Lentner, 2018). Ayrıca, literatürde, sürekli ve yüksek maliyetli olmayan doğum artışı politikalarının etkili olamayacağı vurgulanmaktadır (Loužek, 2003; Höhn, 1988).

Kültürel Normlara Odaklanan Politikalar

Aile hayatının ve çocuk doğurmanın önemini vurgulamak amacıyla kültürel normlara odaklanan politikalar da mevcuttur. Japonya'nın doğum artışı politikaları, toplumsal sorumluluk odağında kültürel normları yansıtarak çocuk yetiştirmeye yönelik toplumsal desteği teşvik etmektedir (Nomura vd., 2019; Schoppa, 2020). Medyatik araçları kullanarak kültürel normları hedeflemeye çalışan Singapur'un "Ulusal Gece" kampanyası, azalan doğurganlık oranlarını ele almak için mizahi bir dil kullanarak genç çiftleri, resmî tatillerde çocuk sahibi olmaya teşvik eden bir uygulamadır (McDonald, 2000).

Benzer şekilde, Avustralya'da uygulanan "Baby Bonus" politikası, genç kadınları daha erken yaşta çocuk sahibi olmaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır. "Baby Bonus" programı, "doğur ve besle" mesajını uyumlu bir finansal destekle sunarak cömert bir toplu bebek ikramiyesini de kapsamaktadır. Konu ile ilgili yapılan çalışma, "Baby Bonus" ikramiyesinin, çocuk sahibi olmayı daha erken yaşlarda (ortalama 25 yaş) sağlayan bir etkisi olduğunu göstermektedir. Sürdürülebilir nüfus artışı, mümkün olduğunca çok sayıda kadının üçüncü çocuğa sahip olmasına bağlıdır. Bir kadın ne kadar genç yaşta çocuk doğurmaya başlarsa, doğurganlık penceresini genişleterek "ülke için bir tane" doğurma olasılığı o kadar artar. Avustralya'da ulusal ruha hitap eden ve sosyal politika ile bütünleşen **"bir tane anne için, bir tane baba için ve bir tane de ülke için"** mesajının etkili olduğu da ifade edilmektedir (Anderson, 2011).

Türkiye’de Doğum Artışı Politikaları

Türkiye’de doğum oranlarını artırmaya yönelik yapılan politikaların geçmişine kısaca göz atıldığında, 1960’lı yıllara kadar doğum artışı politikalarının hâkim olduğu söylenebilir. 1960’lara gelene kadar nüfusu artırmaya yönelik birçok uygulama hayata geçirilmiştir. Bunlardan bazıları; yol vergisinden muafiyet, madalya ile ödüllendirme (6 ve daha fazla çocuğu olanlar madalya ile ödüllendirilmiştir), kürtaja verilen ağır cezalar ve evlilik yaşının düşürülmesidir (1938 yılında evlilik yaşı erkeklerde 18’den 17’ye, kadınlarda ise 17’den 15’e indirilmiştir). Ayrıca, Cumhuriyet’in ilk yıllarında nüfus politikalarının dönüşüm sürecinde, çevre ülkelere kıyasla daha hızlı adımlar atıldığı dikkat çekmektedir. Mevcut sosyo-ekonomik sorunlara öncelik verilmesi, ölüm hızlarının düşürülmesi için salgın hastalıklara karşı önlemler alınması gibi gelişmeler, bu süreçte oldukça etkili olmuştur (Eryurt, 2019; Semiz, 2010; Peker, 2016).

Günümüzde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın geçmiş yıllardan bu yana ifade ettiği “üç çocuk ” vurgusunun nüfusun gençleşmesi için gerekli olan çocuk sayısına karşılık geldiği söylenebilir. “Üç çocuk” vurgusu, doğum oranlarını artırmaya yönelik çalışmaların ve nüfus politikalarının otoritelerin gündeminde önemli bir noktada bulunduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sayın Mahinur Özdemir Göktaş, 3 Temmuz 2024 tarihinde verdiği bir demeçte, doğurganlık oranındaki düşüşün önüne geçmek amacıyla doğum izinlerinin artırılmasından, kreş ve bakım süreçlerinin desteklenmesine, esnek ve uzaktan çalışma gibi birçok alternatifi ele aldıklarını ifade etmiştir . Paralel olarak, 25.12.2024 tarih ve 32763 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde “Aile Enstitüsü” ve “Nüfus Politikaları Kurulu” kurulmuştur.

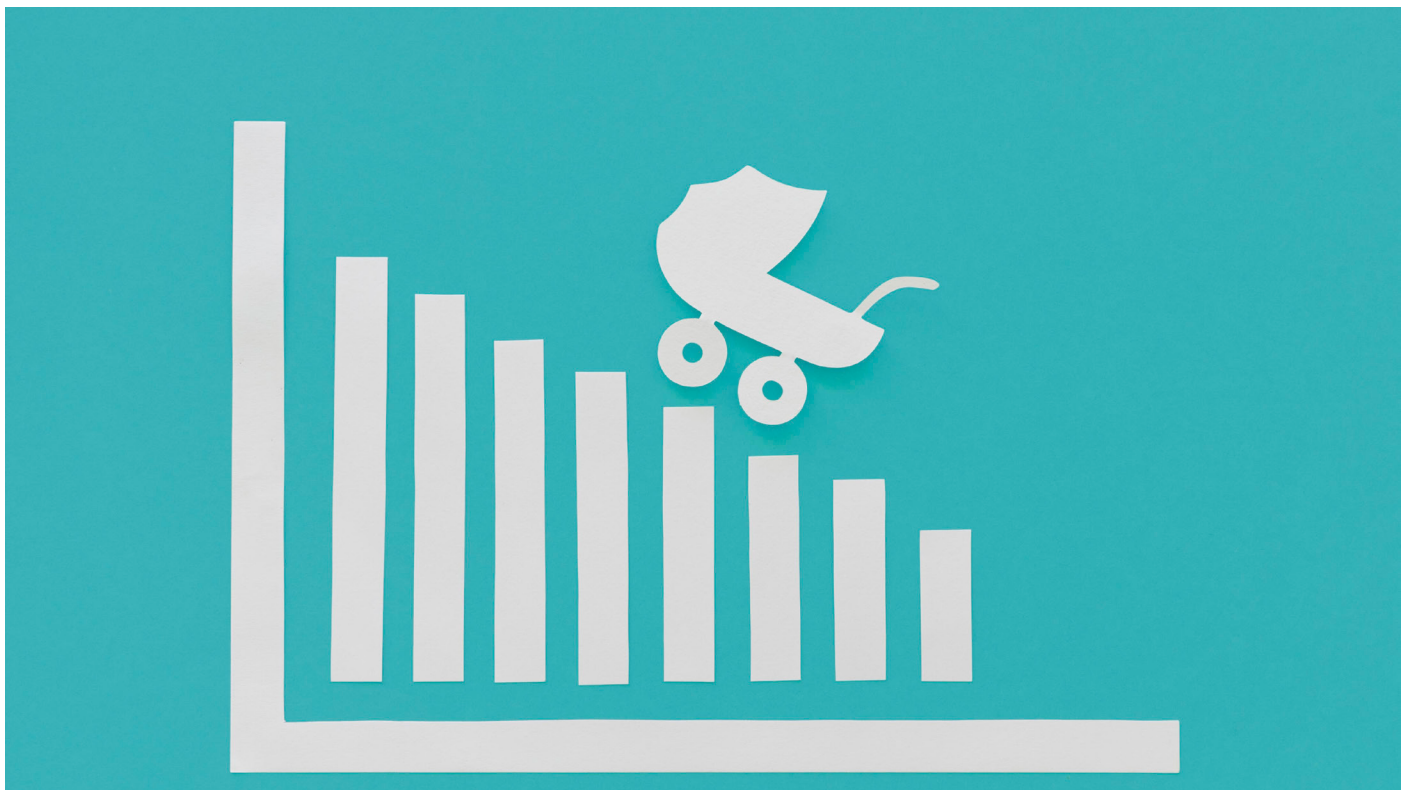
¹ <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-partisinin-istanbul-il-kadin-kollari-7-olagan-kongresinde-konustu>

² <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakanimiz-mahinur-ozdemir-goktas-ulkemizde-genc-nufusun-artmasi-dogurganlik-oranlarinin-yukselmesi-icin-ozel-calismalar-yurutuyoruz/>

Enstitünün görevleri arasında, aile yapısının ve değerlerinin korunması ve güçlendirilmesi, ailenin sosyal refahının artırılması, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakını, gazi ve gazi yakınlarıyla ilgili politikalarla veri oluşturma, sosyal hizmetlerin iyileştirilmesiyle ilgili alanlarda uzmanlık ve sertifika programları, seminer, sempozyum, konferans gibi etkinliklerin düzenlenmesi yer almaktadır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı Yardımcısı başkanlığında birçok bakanın katılımıyla oluşturulan Nüfus Politikaları Kurulu'nun görev ve yetkileri arasında, "doğurganlık hızının nüfusun yenilenme hızının üzerinde tutulması, doğurganlık oranının azalmasına neden olan faktörlerin ve bunların ortaya çıkardığı sonuçların kapsamlı olarak incelenmesi" (Resmî Gazete, 2024) ifadeleri yer almakta, bu da kurulun doğum oranlarına yönelik politikaların koordinasyonunda ve

planlanmasında görev yapacağını açıkça göstermektedir.

Ülkemizde Nüfus Politikaları Kurulu'nun kurulmasının ardından peşi sıra yapılan açıklamalarda, genç evlilikleri teşvik etmek için evlenecek gençlere 48 ay vadeli, 2 yıl geri ödemesiz, faizsiz kredi desteği sağlanacağı (bundan yararlanacak olan çiftlerin evlilik öncesi ve sonrası sunulan eğitim ve danışmanlık hizmetlerine katılmaları şartı ile); yeni doğan ilk çocuk için verilen tek seferlik doğum yardımının 5000 TL'ye çıkarılacağı, ikinci çocuk için her ay 1500 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için her ay 5000 TL nakdi yardım ile ailelerin destekleneceği yer almaktadır. Ayrıca verilecek yardımların çocuk 5 yaşını tamamlayana kadar devam edeceği de belirtilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de doğum oranlarını artırmaya yönelik aile politikalarını ve bu politikaların küresel örneklerle karşılaştırılmasını ele alan bu çalışmada doğum artışı politikalarının tarihsel bağlamı, günümüzdeki uygulamaları ve bu politikaların etkileri incelenmiştir. Özellikle Avrupa ülkelerinin başarılı örnekleri, Türkiye için model olabilecek çeşitli önerilerle birlikte sunulmuştur.

Türkiye’de doğum oranlarının düşüşü, nüfusun yaşlanması ve genç nüfus oranının azalması gibi demografik değişimler, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli riskler taşımaktadır. Nüfusun yaşlanması iş gücü piyasasında daralma, ekonomik büyüme hızında yavaşlama ve sosyal güvenlik sistemine yönelik önemli yükler yaratabilir. Ayrıca genç nüfusun azalması, girişimcilik, yenilikçilik ve yaratıcı fikir üretimi üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir. **Bu bağlamda, Türkiye’nin demografik yapısına uygun, bütüncül ve sürdürülebilir politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.**

Çalışmada, Fransa, İsveç ve Danimarka gibi ülkelerin geniş aile yardımları ve çocuk bakım programlarıyla doğurganlık oranlarını artırmada başarılı oldukları vurgulanmıştır. Bu ülkelerde uygulanan politikalar, Türkiye için model olabilecek çeşitli önerilerle birlikte aşağıda sunulmuştur. Örneğin, istihdamda olan veya ev içi ücretsiz emek sahibi kadınlara yönelik emeklilik sistemi, evliliğe hazırlık için sosyal farkındalık programları, kapsayıcı aile destek programları, torun destek programları ve doğum oranlarının artırılmasına odaklanacak aile danışmanlığı hizmeti gibi yenilikçi politikaların hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Doğum oranlarını artırmaya yönelik politikaların sadece mali teşviklerle sınırlı kalmaması, aynı zamanda kültürel normlar ve iş-yaşam dengesi gibi faktörleri de göz önünde bulundurması gerekmektedir. Kültürel normlara odaklanan politikalar, toplumsal sorumluluğun ve çocuk yetiştirmeye yönelik toplumsal desteğin artırılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca iş-yaşam dengesini kolaylaştıran politikalar, ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecine daha fazla katılımını teşvik ederek doğurganlık oranlarını artırabilir.

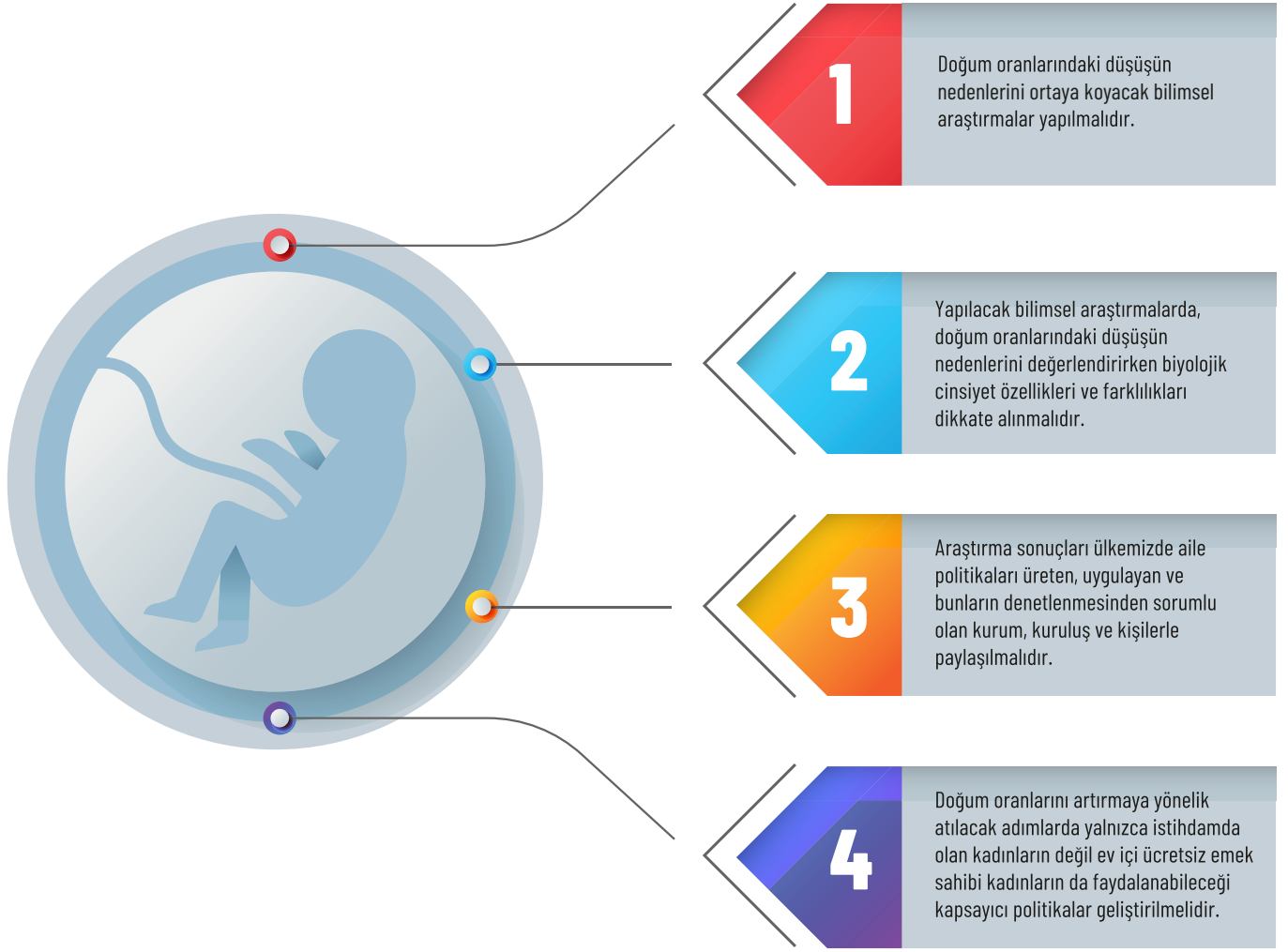
Türkiye’de, Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın “üç çocuk” vurgusu ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın doğurganlık oranlarını artırmaya yönelik çalışmaları, nüfus politikalarının otoritelerin gündeminde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Aile Enstitüsü ve Nüfus Politikaları Kurulu’nun kurulması, doğurganlık oranlarının artırılması ve aile yapısının güçlendirilmesi amacıyla atılan önemli adımlardır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, dünya genelinde ve ülkemiz özelinde karşılaşılan ve yakın gelecekte çözümlenmesi gereken doğum oranlarını artırmaya yönelik aile merkezli kamu politikası önerileri aşağıda sıralanmıştır:

³<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/aile-yili-kapsaminda-saglanacak-destek-paketine-iliskin-aciklama>

⁴<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/istanbulda-evlilik-kredisine-9-bin-kisi-basvurdu/3499126>

Genel Politika Önerileri

Evlilik Öncesi, Esnası ve Sonrasına İlişkin Öneriler

- 1-** Aile birliğinin toplumumuz, kültürümüz ve değerlerimiz açısından önemini içeren kamuoyu bilgilendirmeleri yapılmalıdır.
- 2-** Aile birliğinin kurulması aşamasında, koruyucu önleyici politika olarak, Evliliğe Hazırlık Programı kapsamında çiftlere eğitimler verilmelidir.
- 3-** Evliliğe Hazırlık Programı kapsamında verilecek eğitimler yaygınlaştırılmalı, kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan meslek gruplarıyla paylaşılmalıdır.

⁵Esnek çalışma modelleri arasında yer alan “evde çalışma” kavramı açısından anlam karmaşasını önleme adına, “ev içi ücretsiz emek sahibi”; istihdamda olmayan kadın, gelir elde etme amacı olmaksızın çalışan kadınları ve TÜİK’in de tercih ettiği “ücretsiz aile işçisini” tanımlamak üzere kullanılmıştır.

4- Evlilik öncesi, esnası ve sonrası her vatandaşın hem ekonomik hem de mekânsal olarak erişimlerinin kolay olacağı “Aile Danışmanlığı Merkezleri”nin kurulması, aile yaşam döngüsünün tamamında her ailenin izlenebilmesi ve yardıma ihtiyaç duyduklarında başvurabilecekleri bir uzmana erişebilmeleri açısından faydalı olacaktır. Aile Danışmanlığı Merkezlerinin, her aile için fiziksel olarak yakın bir konumda olması her sosyoekonomik düzeyden aileye eşit hizmet götürmek açısından gereklidir. Bu bağlamda Aile Danışmanlığı Merkezleri, Aile Sağlığı Merkezlerine benzer biçimde tamamen kamu sektörü tarafından veya kamu-özel sektör iş birliğiyle organize edilebilir. Bu kurumlarda aile danışmanlığı ve terapi eğitimleri alarak bu alanda özel olarak uzmanlaşmış sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve psikolojik danışmanlar istihdam edilmelidir.

5- Aile Danışmanlığı Merkezlerine ailelerin ihtiyaç duyduğunda başvurabilmesine ek olarak; anneler, babalar, çocuklar ve çiftler için özel olarak tasarlanmış çeşitli grup çalışmalarının açık grup formunda sürekliliğinin sağlanması gereklidir.

6- Aile Danışmanlığı Merkezlerinde ebeveynlere gebelik öncesi, esnası ve sonrasında meslek profesyonelleri tarafından psikososyal destek hizmeti sunulmalıdır.

7- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak Merkezi Hekim Randevu Sistemine (MHRS) benzer bir sistem ile Çevrimiçi Aile Danışmanlığı Hizmetleri sunulmalıdır. Bu sistemde hizmet alan kişi ve aileler için ek gizlilik seçeneği sunulmalı, müracaatçılar kişisel verilerini gizleyerek hizmet alabilmelidir. Sistemden alınan randevulara müracaatçıların yaşadıkları bölgelerin dışından uzmanlar atanmalı, böylece müracaatçıların mahremiyet ile ilgili şüpheleri olmadan bir hizmet almalarına olanak sağlanmalıdır.

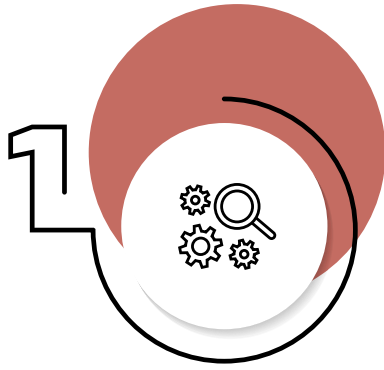
Kapsayıcı Aile Desteği Teşviklerine İlişkin Öneriler

- 1-** Kapsayıcı aile destek programları oluşturulmalı ve bu programlar hazırlanırken ülkemizin kendine özgü demografik, kültürel ve ekonomik özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.
- 2-** Kapsayıcı aile destek programları kapsamında, özellikle ev içi ücretsiz emek sahibi kadınların ekonomik ve sosyal alanlarda desteklenmesi sağlanmalıdır.
- 3-** Kırıksık (2022) tarafından önerilen kadın yaşam merkezleri hayata geçirilmeli ve bu merkezlerin kullanımında özellikle ev içi ücretsiz emek sahibi kadınların kullanımı desteklenmelidir.
- 4-** Ev içi ücretsiz emek sahibi kadınlara yönelik doğum sonrası süreçte ilgili yıla ait asgari ücret baz alınarak ve sahip olunan çocuk sayısına bağlı olarak, çocuk bakım desteği sağlanmalıdır.
- 5-** İstihdamda olan ebeveynlerin her çocuk için doğum sonrasında kullanacağı ücretli ebeveyn izni süresi uzatılmalıdır.
- 6-** Doğumdan sonra annenin kullanacağı ebeveyn izni süresi ile çakışmayacak şekilde babanın da ebeveyn izni süresinden yararlanması sağlanmalıdır.
- 7-** Sahip olunan çocuk sayısına bağlı olarak, ilgili yıla ait asgari ücret üzerinden belirlenecek bir oranla okul öncesi eğitim desteği sunulmalıdır.
- 8-** Sahip olunan çocuk sayısına bağlı olarak Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) oranlarında indirim yapılmalıdır.
- 9-** Sahip olunan çocuk sayısına bağlı olarak ailelerin konut sahibi olabilmeleri için düşük faizli ya da sıfır faizli konut kredisi desteği verilmelidir.
- 10-** Sahip olunan çocuk sayısına bağlı olarak aileler madalya ile ödüllendirilmelidir.
- 11-** İstihdamda olan kadınların doğum sonrası süreçte çalışma yaşamına uyumunu kolaylaştıracak şekilde çalışma saatlerinde düzenlemeler yapılmalıdır.
- 12-** İstihdamda olan anne ve babaların, bebek dünyaya geldikten sonra kullanabilecekleri ebeveyn izinleri düzenlenmeli; bu düzenlemelerde aile içi dayanışma, bebekle bağ kurma, bakım yükü paylaşımı gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

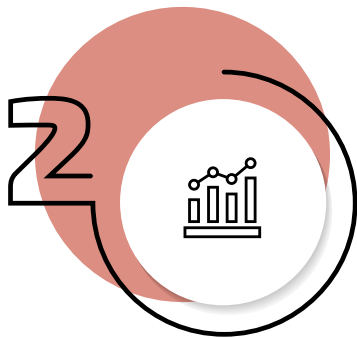

- 13-** İstihdamda olan kadınlara yönelik çocuk sayısına bağlı olarak emeklilik sistemi yeniden düzenlenmelidir.
- 14-** İstihdamda olan kadınların emeklilik sistemleriyle ilgili yapılacak düzenlemelerde, çocuk sahibi olma durumlarına bağlı olarak emeklilik prim sistemi oluşturulmalı ve kadınların doğum nedeniyle emeklilik haklarında yaşadığı dezavantajların azaltılması sağlanmalıdır.
- 15-** Ev içi ücretsiz emek sahibi kadınlara toplu taşımada indirim, kültürel etkinliklere ücretsiz giriş gibi avantajlar sunan kart sistemleri geliştirilmelidir.
- 16-** Ev içi ücretsiz emek sahibi kadınlara, ailelerin vergiye tabi gelirinden, her çocuk için belirli bir miktar avantaj sağlanmalıdır.
- 17-** Yardımcı üreme yöntemi tedavileri, ailenin toplam gelirinin ailedeki kişi sayısına bölünmesi ile elde edilen gelirin net asgari ücretin altında kalması durumunda ücretsiz olmalıdır.

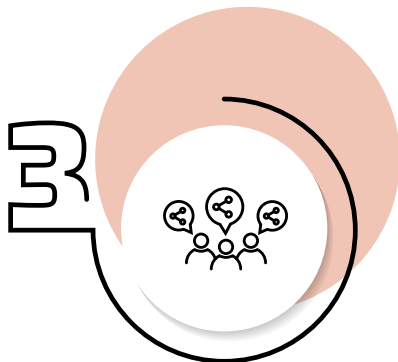
Kuşaklar Arası Dayanışmaya İlişkin Öneriler

Doğum sonrası süreçte kuşaklar arası destek mekanizmaları oluşturulmalı, teorik ve uygulamalı olarak temellendirilmelidir.

Kuşaklar arası dayanışmayı teşvik eden torun destek programı ile doğum sonrası süreçte büyükanne ve büyükbabaların torunlarının bakımına aktif olarak katılmaları sağlanmalıdır.

Torun destek programı kapsamında, torun bakımında destek olan büyükanne ve büyükbabalara maddi destek sağlanmalı, ayrıca büyükanne ve büyükbabaların esnek çalışma saatleri ile çalışma yaşamına katılımları kolaylaştırılmalıdır.

Eğitime İlişkin Öneriler

1- Zorunlu eğitim süresinin kısaltılarak kişilerin ilk evlenme yaş ortalamasının düşürülmesi ve buna bağlı olarak sahip olunacak çocuk sayısında artış olabileceği değerlendirilmelidir.

2- Üniversite eğitimi alan gençlere yönelik evlenmeyi kolaylaştırıcı ve destekleyici kamu politikaları üretilmelidir.

Sonuç olarak; Türkiye'nin demografik yapısına uygun, bütüncül ve sürdürülebilir politikalar geliştirilmesi, uzun vadede toplumsal refah, ekonomik büyüme ve demografik fırsat penceresi açısından kritik öneme sahiptir. Doğum oranlarını artırmaya yönelik politikaların, mali teşviklerin yanı sıra kültürel normlar ve iş-yaşam dengesi gibi faktörleri de içermesi gerekmektedir. Bu bağlamda sadece istihdamda olan kadınlara yönelik değil, ev içi ücretsiz emek sahibi kadınlara yönelik destekleyici kamu politikaları da üretilmelidir. Ev içi ücretsiz emek sahibi kadınların toplam kadın sayısı içerisindeki oranının daha yüksek olması nedeniyle doğum artışı politikalarının mutlaka onları daha çok dikkate alacak şekilde oluşturulması gerekmektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalarda; emeklilik sistemi modelleri, aile, çocuk, iletişim ve ebeveyn temalı evlilik öncesi, esnası ve sonrası eğitim programları, kapsayıcı eğitim ve çocuk bakım hizmetleri ile aile ve sosyal destek sistemleri gibi yenilikçi politika ve uygulama stratejilerinin hayata geçirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Altun, Z. (2021). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve sosyal hizmetler: Sivil toplum kuruluşları üzerinden bir değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(1), 30-44.

Anderson, M. J. (2011). Lump-sum Baby Bonus and the reach of its pronatalist messages with young women in Far North Queensland. PhD thesis, James Cook University.

Andersson, G. (2004). Demographic trends in Sweden: An update of childbearing and nuptiality up to 2002. *Demographic Research*, 11(4), 95-110.

Bajaj, N., & Stade, K. (2023). Challenging pronatalism is key to advancing reproductive rights and a sustainable population. *The Journal of Population and Sustainability*, 7(1), 39-70.

Birleşmiş Milletler. (2019). The world population prospects 2019: Highlights. New York: United Nations. https://population.un.org/wpp/assets/Files/WPP2019_Highlights.pdf

Blencowe, H., Cousens, S., Oestergaard, M. Z., Chou, D., Moller, A. B., Narwal, R., Lawn, J. E. (2012). National, regional, and worldwide estimates of preterm birth rates in the year 2010 with time trends since 1990 for selected countries: A systematic analysis and implications. *The Lancet*, 379(9832), 2162-2172.

Bongaarts, J., & Casterline, J. B. (2018). From fertility preferences to reproductive outcomes in the developing world. *Population and development review*, 44(4), 793-809.

Bongaarts, J., & Hodgson, D. (2022). Fertility transition in the developing world. Springer Nature.

Bulatao, R. A. & Bongaarts, J. (2000). Beyond six billion: Forecasting the world's population. Washington, D.C.: National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/9828>

Can, B. (2022). Demografik fırsat penceresi veya demografik kriz penceresi: Coğrafi bir analiz. *Türk Coğrafya Dergisi*, 2(81), 39-52.

Can, B. (2023). Demografik geçiş sürecinin epistemolojisi ve nüfus yaşlanmasına ilişkin genel bir değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(60), 495-543.

Can, B., & Avcı, S. (2021). Demografik geçiş teorisi açısından Türkiye'nin demografik geçiş aşamaları ve nüfuslanma süreci. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(46), 229-252.

Chadwick, L. (2024). Doğurganlık oranında 'büyük düşüş': Ülkelerin yüzde 97'sinde nüfusun azalması bekleniyor. Euronews. <https://tr.euronews.com> adresinden erişilmiştir.

<https://tr.euronews.com/saglik/2024/03/21/dogurganlik-oraninda-buyuk-dusus-ulkelerin-yuzde-97sinde-nufusun-azalmasi-bekleniyor#:~:text=Lancet%20dergisinde%20yeni%20yay%C4%B1nlanan%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmaya,do%C4%9Fumlar%C4%B1n%20%C3%A7o%C4%9Fu%20yoksul%20%C3%BClkelerde%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fecek>

Eryurt, M. A. (2019). Türkiye'de temel doğurganlık davranışları: Düzey, belirleyiciler, politikalar. Türkiye aile yapısı ileri istatistik analizi, 2018. Ankara: T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Fauser, B., Adamson, G., Boivin, J., Chambers, G., De Geyter, C., Dyer, S., Inhorn, M., Schmidt, L., Serour, G., Tarlatzis, B., Zegers Hochschild, F., De Sutter Gi, O., Ashiru, O., Brown, S., Bye, K., Calhaz-Jorge, C., Collura, B., De Sutter, P., Gianaroli, L., Giudice, L., Ishihara, O., Mocanu, E., Ombelet, W., Pai, R., Pennings, G., Raymer, J., & Taylor, H. (2024). Declining global fertility rates and the implications for family planning and family building: an IFFS consensus document based on a narrative review of the literature. *Human Reproduction Update*, 30, 153-173.

Frejka, T., & Gietel-Basten, S. (2016). Fertility and family policies in Central and Eastern Europe after 1990. *Comparative Population Studies*, 41(1), 3-56.

Gauthier, A. H. (2007). The impact of family policies on fertility in industrialized countries: A review of the literature. *Population Research and Policy Review*, 26, 323-346.

Glass, C., & Fodor, É. (2022). Risk, reward, and resistance: navigating work and family under Hungary's new pronatalism. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, 29, 1425-1448.

Gökburun, İ. (2020). Türkiye'nin demografik dönüşüm sürecinde nüfus politikalarının rolü. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 4(4), 1-15. <https://doi.org/10.29345/futvis.141>

Gu, D., Andreev, K., Dupre, M. E. (2021). Major trends in population growth around the world. *China CDC Weekly*, 3(28), 604-613.

Höhn, C. (1988). Population policies in advanced societies: pronatalist and migration strategies. *European Journal of Population/Revue Europeenne de Demographie*, 3(3-4), 459-481.

Keskin, M., & Koçak, H. (2023). Türkiye’de nüfusun yaşlanması üzerine bir SWOT analizi. *Sosyolojik Düşün*, 8(2), 275-303.

Kırışık, F. (2022). İstanbul sözleşmesinin analizi ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi için politika ilkeleri önerisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 360-382.

Köksel, B. (2016). Demografik fırsat penceresinden Türkiye’de istihdam ve işsizlik. *Journal of International Social Research*, (9)43, 2013-2022.

Köse, M. F. (2024). Türkiye’de gençliğin toplumsal değişimi: 2011-2023 TÜİK istatistiklerine dayalı bir inceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 12(33), 114-131.

Kuloğlu, Ş., Kızılırmak, A., & Kuloğlu, A. (2022). The impact of social and economic factors on fertility features: a cross-country analysis. *KAÜİİBFD*, 13(26), 993-1012.

Lee, R., & Mason, A. (2010). Some macroeconomic aspects of global population aging. R. Lee ve A. Mason (Eds.) *Population aging and the generational economy: A global perspective içinde* (s. 151-172). Edward Elgar Publishing.

Lee, R., & Mason, A. (2017). Cost of aging. *Finance Development*, 54(1), 1-5.

Lero, N. (2023). Mothers and children of the republic of Srpska: Locating nationalism in pronatalist discourse in post-war Bosnia and Herzegovina. *SEEU Review*, 18(2), 35-54.

Letablier, M. T. (2008). Why France has high fertility? The impact of policies supporting parents. *The Japanese Journal of Social Security Policy*, 7(2), 41-56.

Letherby, G. (2002). Childless and bereft?: Stereotypes and realities in relation to “voluntary” and “involuntary” childlessness and womanhood. *Sociological Inquiry*, 72(1), 7-20.

Livi-Bacci, M. (2017). *A concise history of world population*. John Wiley & Sons.

Loužek, M. (2003). Can pro-natalist policy be effective? *Prague Economic Papers*, 12(3), 265-281.

Lutz, W., Skirbekk, V., & Testa, M. R. (2006). The low-fertility trap hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe. *Vienna yearbook of population research*, 167-192. <https://pure.iiasa.ac.at/8465/1/RP-07-001.pdf>

- Nelson, M., & Giger, N. (2019). Social investment by popular demand? The electoral politics of employment-centered family policy. *Comparative European Politics*, 17, 426-446.
- Nomura, K., Karita, K., Araki, A., Nishioka, E., Muto, G., Iwai-Shimada, M., ... & Otsuki, T. (2019). For making a declaration of countermeasures against the falling birth rate from the Japanese Society for Hygiene: summary of discussion in the working group on academic research strategy against an aging society with low birth rate. *Environmental Health and Preventive Medicine*, 24, 1-6.
- Pailhé, A., Solaz, A., & Tanturri, M. L. (2019). The time cost of raising children in different fertility contexts: Evidence from France and Italy. *European Journal of Population*, 35, 223-261.
- Peker, M. (2016). Türkiye’de nüfussal dönüşüm. *Sosyoloji Dergisi*, 34, 133-196.
- Rakhimova-Sommers, E. (2014) The new woman is a fertile one: Public awareness advertising and Russia’s ‘boost the birth rate’ campaign. From Russia with Love. Conference Proceedings.
- Resmî Gazete. (2024). Nüfus Politikaları Kurulu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/12/20241225-23.pdf>
- Sági, J., & Lentner, C. (2018). Certain aspects of family policy incentives for childbearing—A Hungarian study with an international outlook. *Sustainability*, 10(11), 3976.
- Schoppa, L. J. (2020). The policy response to declining fertility rates in Japan: Relying on logic and hope over evidence. *Social Science Japan Journal*, 23(1), 3-21.
- Semiz, Y. (2010). 1923–1950 döneminde Türkiye’de nüfusu arttırma gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(27), 423-469.
- Seyhun, Ö. K. (2006). Avrupa Birliği’ndeki demografik dönüşümün Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliği çerçevesinde iş gücü piyasalarına yansımaları. T.C. Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara. <https://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/omerkayhanseyhun.pdf>
- Snopkowski, K., & Kaplan, H.S. (2018). Demographic transition. H. Callan (Ed.), *The International Encyclopedia of Anthropology* içinde (s. 1-7). John Wiley & Sons, Ltd.
- Sobotka, T., Skirbekk, V., & Philipov, D. (2011). Economic recession and fertility in the developed world. *Population and Development Review*, 37(2), 267-306.

- Stråle, J. (2024). EUROMOD Country Report-Sweden (No. JRC138003). Joint Research Centre.
- Tamirisa, N. T., Farugee, H. (2006). Macroeconomic effects and policy challenges of population ageing, IMF Working Paper.
- Teitelbaum, M. S. (2013). The fear of population decline. Academic Press.
- TÜİK (2024a). Doğum istatistikleri, 2023. TÜİK Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708>
- TÜİK (2024b). İstatistiklerle gençlik, 2023. TÜİK Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2023-53677>
- TÜİK (2024c). Nüfus projeksiyonları, 2023-2100. TÜİK Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2023-2100-53699>
- TÜİK (2024d). Dünya nüfus günü, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2024-53680>
- TÜİK (2025a). Medeni durum, 2024. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=MedeniDurum>
- TÜİK (2025b). İstatistikler çocuk, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Statistics-on-Child-2024-54197>
- TÜİK (2025c). İstatistikle yaşlılar, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2024-54079>
- TÜİK (2025d). Doğum İstatistikleri, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>
- TÜİK (2025e). İstatistiklerle gençlik, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2024-54077>
- Uyanık, Y. (2017). Nüfus yaşlanmasının işgücü piyasaları üzerindeki etkileri. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 72-94.
- van Wijk, D., & Billari, F. C. (2024). Fertility postponement, economic uncertainty, and the increasing income prerequisites of parenthood. Population and Development Review, 50(2), 287-322.
- Zivic, P. (2023). Nüfusları yaşlanan ülkeler doğum oranını artırmak için neler yapıyor? BBC News Türkçe. <https://www.bbc.com/turkce/articles/czdkzvjl9y0o>

Doğum artışı (pronatalizm) politikalar, doğum oranlarını artırmayı hedefleyen politikaları ifade eder. Tarih boyunca bu politikalar iş gücü, ekonomik ve askeri güç gibi nedenlerle benimsenmiştir. Günümüzde özellikle Avrupa ülkeleri, azalan doğum oranlarına karşı finansal teşvikler, çocuk bakımı desteği ve ebeveyn izinleri gibi politikalar geliştirmiştir. Fransa, İsveç ve Danimarka gibi ülkeler geniş aile yardımları ve çocuk bakım programlarıyla bu konuda başarılı örnekler sunmaktadır. Ancak doğum oranlarının artırılmasında sadece mali teşviklerin yeterli olmayabileceği ve iş-yaşam dengesini sağlamanın önem taşıdığı belirtilmiş, doğum artışı politikalarının kültürel normlarla uyumlu olması gerektiği de vurgulanmıştır. Japonya, Singapur ve Avustralya gibi ülkeler, medyatik kampanyalar ve kültürel teşviklerle doğurganlık oranlarını artırmaya çalışmıştır. Ancak bu politikaların çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularla çelişebileceğine yönelik eleştiriler de dikkate alınmalıdır. Türkiye’de 1960’lara kadar doğum artışı politikalar uygulanmış olup günümüzde nüfus politikaları kapsamında Aile Enstitüsü ve Nüfus Politikaları Kurulu kurulmuştur. Bu çalışmada, dünyadaki uygulama örneklerinden hareketle, Türkiye’de doğum oranlarının artırılmasına uygun olabilecek çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu öneriler arasında kadınlara yönelik emeklilik sistemi, evliliğe hazırlık için sosyal farkındalık, kapsayıcı aile destek programı ve torun destek programı gibi yenilikler bulunmaktadır.